

לוחם דאעש. הארגון איבד
את הממד השריטוריאלי
חסר התקדים של מדינתו

**"אנחנו נובס ואתם תנצחו רק אם תצליחו
לעקור את הקוראן מלבנו"**

האסללאם הרדיקלי הסוני נערך מחדש

זה הזמן עבור ארגוני המודיעין והביטחון בעולם להגביר את המעקב אחר הרדיקלים ותהליך השינוי שהם עוברים בתוך עצמם. אין להפחית מחשיבותו של תהליך זה רק משום שהארגונים מוכים או מוחלשים. ייחוס חשיבות הולמת יכול לספק את ההתרעה האסטרטגית לקראת הגל האסלאמי הבא

ובהתאם לכך תופעת האסלאמיזם נבחנת באמצעותו באופן מוגבל. המאמר מציע תפיסה רחבה יותר של מונח זה.

שידוד מערכות

שלושת הארגונים שורדים, פעילים ובכל זאת נתונים במשבר: צבא "המדינה האסלאמית" הובס מהר יחסית על-ידי כוחות מקומיים בסיוע המעצמות, מחוזות "המדינה האסלאמית" צומצמו לכרי כיסי שליטה ודאעש שב להיות ארגון התנגדות. אנשיו נסוגו למדבר, נטמעו באוכלוסייה, שבו למדינות המקור או יצאו ל"מחוזות" מרוחקים ולזירות ג'האד אחרות. כתוצאה מאובדן הערים והקושי להתנהל במרחב איבר הארגון משאבים (נפט, הכנסות ממיסים וכדומה). בנוסף, הגעת הלוחמים הזרים הידרדלה והבכורה במחנה הסלפי'ג'האדי עומדת שוב לתחרות.

אליקאעדה נפגע קשות בעשור האחרון מידי האמריקנים, שהתמקרו בשכבת ההנהגה והפיקוד שלו. מאמצי השיקום שלו הובילו אותו להוריד פרופיל, ולנסות לנצל את ההתמקרות הבינלאומית בדאעש. לשם כך ומשום הצורך בשיקום היכולות המבצעיות, נזנח זמנית המאמץ לבצע פיגועים במערב ושלוחות הארגון פעלו בעיקר בארצותיהן. יוצא דופן היה הטבח במערכת כתב העת הסאטירי "שרלי הברד" בפריס בינואר 2015.

אליקאעדה משתנה. מארגון עם מרכז חזק וכמה שלוחות אקסקלוסיביות, הוא הופך לאוסף דה-צנטרליסטי של שלוחות רופפות יותר ובפריסה גלובלית רחבה (המזרח התיכון, אפגניסטאן-פקיסטאן, תת-היבשת ההודית ויש להניח שגם באירופה). נאמנותו נתונה עדיין לאלה שהוא צמח בחיקם – הטאלבאן.³

"האחים המוסלמים" היו מאז ומתמיד התנועה האסלאמיסטית הגדולה ביותר, ומודל לחיקוי עבור אינספור אגודות אסלאמיות בעולם שעסקו בעיקר בחינוך, בהטפה ובפעילות רווחה. כאופוזיציה נאבקו "האחים המוסלמים" במשטרים במסגרת כללי המשחק שחוקי המדינה והמשטרים אפשרו, תוך ניסיון לשמר לעצמם חופש פעולה ולגיטימיות, ובכל זאת הם בדרך כלל נרדפו. כבוא "האביב הערבי" מסוף 2010 ואילך, בכמהלכו הודחו שליטים והתקיימו לראשונה בחירות חופשיות, בחרו כמה ציבורים במרחב הערבי לתת את קולם לתנועה זו. מרבית האוכלוסייה במצרים או בתוניסיה בחרה אז במי ששיקפו את נטיותיה המסורתיות השמרניות, ובמשך עשרות שנים עשו כדי להקל עליה את מצוקותיה.

מה שנראה כהתגשמות ציפיותיהם של "האחים המוסלמים" נמשך לא יותר משנה. בי-2013 הודח הנשיא, איש ה"האחים המוסלמים" מוחמד מורסי, בהפיכה צבאית. תנועת אלי'נהדה (התחייה) בתוניס בחרה לסגת מעמדת שלטון; "האחים המוסלמים" במדינות המפרץ (למעט קטר) נדחקו והודרו, ורק במרוקו נותרה גרסה מסוימת של תנועת "האחים המוסלמים" משולבת כמפלגה בשלטון. המדינות התומכות – קטר ותורכיה – שקועות בצרות משלהן ומתקשות לשמר קשב מתמשך למצבם של ה"האחים המוסלמים". בהיבט הפנימי, הארגון נתון כיום בעשיית חשבון נפש בשאלת הדרך נוכח הדיכוי וההדרה שהם מנת חלקו, ובהמשכו של הוויכוח הבינ-דורי בשאלות הקשורות בדמותו העתידית של הארגון.⁴

מרבית האתגרים העומדים בפני הארגונים הסונים הרדיקלים הם משותפים: הצורך לשמר את הרלוונטיות בקרב האוהדים.

השיפור המתמיד ביכולות הלוט"ר של "אויבי האסלאם".

סא"ל (מיל) ד"ר אוריה פורמן,
האוניברסיטה העברית בירושלים

ההבטחה שבכותרת לקוחה מדבריו של דובר דאעש ("המדינה האסלאמית"), אבו מוחמד אלי-עדנאני, כמה חודשים לפני מותו. מדובר במנשר קולי ארוך, שבו חזה עדנאני כבר במאי 2016 את קריסתה הטריטוריאלית של הח'ליפות, והבהיר כי אין יסוד לציפיות הרווחות במערב בדבר תבוסה מכרעת של הארגון.¹ המסר אופייני לאסלאם הרדיקלי באשר הוא, ונובע מהאמונה בוודאות ניצחון האסלאם בסופה של המערכה ארוכת הימים. לשיטת האסלאם "הפוליטי", הניצחון יתבטא בשובם של "האחים המוסלמים" לשלטון במצרים ובמדינות נוספות, כדי ליצור את הבסיס לתקומת הח'ליפות. על-פי התיאולוגיה של דאעש, ניצחון צבא המאמינים יתרחש בקרב המכריע עם הכופרים "בהגיע השעה", כלומר ערב יום הדין.

היום כבר ברור כי הארגונים העיקריים העומדים בליבת הרדיקליזם הסוני התרחקו ממימוש חזונם, לאחר שכשלו במאמציהם לנצל את ההזדמנות שזימן עבורם "האביב הערבי":

➊ דאעש איבר את הממד הטריטוריאלי חסר התקדים של מדינתו.
➋ אליקאעדה איבר את הבכורה בעיראק ובסוריה, וכיום הוא נדחק למובלעת מצומצמת יחסית בשטח סוריה.

➌ "האחים המוסלמים" הודחו מהמעמד השלטוני אליו הגיעו בכמה מדינות, וכיום הם נרדפים ושומרים על פרופיל נמוך.

עם זאת, מעקב יום-יומי אחר הנעשה בעולמם של הרדיקלים מגלה חיות ופעלתנות רבה. האירועים במהלך השנה האחרונה בלבד מלמדים על פעילות ג'האדית אינטנסיבית במזרח התיכון, ובאזורים רבים באסיה, באפריקה ובאירופה. כל סוגי היעדים האפשריים מותקפים: יעדי צבא ושלטון, אזרחים, מרכזים עדתיים, מעברי גבול, אתרי תיירות, גורמים פוליטיים ועוד. כל סוגי הפעילות ננקטים: תקיפות משולבות, פיגועי "פגע וברח", פיגועי הקרבה, מארבי מטענים, השתלטות על שטח ומגוון פעולות גרילה. לצד אלה מנוהלים תהליכי גיוס ואימונים, מאמצי שיקום, וכמובן ניצול אינטנסיבי של המדיה החברתית.²

הדיווחים באמצעי התקשורת המובילים בעולם על "שגרת" פעילות זאת מועטים, למרות שמאות אנשים נטבחים במהלכה. זאת משום שבשלב זה היא כמעט ולא מייצרת תפניות דרמטיות באזורים השונים, ולמרות כמה פיגועים כואבים באירופה בשנים האחרונות, הטרור אינו רווח באותה מידה במערב. מרבית פעילות הטרור מתרחשת במדינות קשת אי היציבות הגלובלית – מדינות מתפתחות – שמרבית הנפגעים בהן הם מוסלמים ומקומיים אחרים. זה מעניין פחות את דעת הקהל העולמית ולכן, למרות החיוניות שמקרין הרדיקליזם, מבחינתם של משקיפים רבים, האסלאם הסוני הרדיקלי מצוי בנסיגה; "הגל האסלאמי" של ימי "האביב הערבי" הולך ודועך.

במאמר זה אעמוד על מצבם הנוכחי של שלושת הארגונים המובילים, ועל כיוון התפתחותה של הסונה הרדיקלית על-פי המודל המכונה בדרך כלל "גל אסלאמי". המונח "גל" משקף רק חלק מהמציאות,

עד שיתאפשר לו לכונן מחדש ישות מדינתית באופן משמעותי. האסטרטגיה היא כפולה: לשמר כיסי שליטה באזורים בהם הובס, ולכונן מחוזות שליטה באזורים חדשים. דאעש יפעל כארגון התנגדות במאפייני גרילה וטרור כדי לערער את היציבות, להפריע לתהליך הפוליטי המקומי ולהשתלט על תשתיות. בנוסף, במקומות שבהם ישלט יוסיף מוסדות אזרחיים, יאכוף את השריעה ויספק שירותים לתושבים. במדינות המערב הוא יבנה תשתיות מבצעיות על בסיס אוהדים מקומיים ולוחמים חוזרים. המטרה של הקמת השלוחות במערב היא להקיז דם כדי לזרוע פחד ודהימורליזציה, לחזק את האסלאמופוביה, לפגוע כלכלית ולהניע לתמורות פוליטיות ושינויי מדיניות. באשר לאליקאעדה, הנסיבות מחייבות את הארגון להתנהל בין סדר העדיפויות המקורי שלו ובין סדר עדיפויות שנכפה עליו מכוח המציאות. מראשיתו הצהיר הארגון כי הרציונל להקמתו הייתה ההצלחה במלחמה נגד הכובש הסובייטי באפגניסטאן, והעתקת המודל של אליקאעדה אל-צלבה (הבסיס המוצק) לזירות אחרות על-פני הגלובוס ("ג'האד עולמי"). זאת במטרה לשחרר את כל אדמות האסלאם הכבושות בידי המערב (וישראל). אחר כך פניו מועדות להפלת המשטרים "הכופרים" בארצות האסלאם ולבסוף – להקמת ח'ליפות עולמית.

בפועל נאלץ הארגון להתמקד בהגנה על עצמו, בשיקום מנגנוניו ובמשיכת אהדה, והאסטרטגיה היא בהתאם: מאבק על לכידות הארגון ומאמץ להתקרב לציבור הרחב, שיקום היכולת המבצעית הגלובלית, התחברות לארגוני מרי מקומיים והכול תוך שמירה זמנית על פרופיל נמוך.⁵

"האחים המוסלמים" מתמקדים בעת הזו בארבע מטרות עיקריות:

1. להטמיע בציבור את המסר בדבר הלגיטימיות של שלטונם במצרים.
2. לשקם את התשתיות הארגוניות והסוציאליות.
3. להגיע להכרעה פנימית בשאלת הדרך.
4. לשכך את המתח הבינ־דורי.

הוויכוח הפנימי יקבע את דמות הארגון בעתיד. המשמרת הוותיקה היא שמרנית ופרגמטית על-פי מיטב המסורת של הארגון, נאמנה למאבק פוליטי לא אליים ומהווה את ההנהגה (מבוגרים ואפילו קשישים), שאמונה על סגנון של היררכיה וציות. המשמרת הצעירה היא בעלת אופי רפורמיסטי ומהפכני, ומטבע הדברים גם מיליטנטית יותר. היא דוגלת ביתר פלורליזם בתוך הארגון, בשילוב נכון של צעירים ובהפעלת כוח כאשר נדרש.

מצדדי האלימות ב"אחים המוסלמים" כבר נסמכים על מדרוך הלכתי שהופץ ברשת ב־2015 תחת הכותרת הלכות ההתנגדות העממית להפיכה. ספר זה מניח תשתית הלכתית להיתר שימוש מבוקר בכוח

פיגוע של אליקאעדה בניין האו"ם בנג'אד. הנסיבות מחייבות את הארגון להתנהל בין סדר העדיפויות המקורי שלו ובין סדר עדיפויות שנכפה עליו מכוח המציאות

➔ מאמצי ההכחדה האמריקניים.

➔ מתחים פנימיים.

חלק מן הארגונים עומדים גם בפני אתגרים ייחודיים: דאעש נדרש לפעור שבין ההצלחה הגדולה שבראשית הדרך (והסטנדרט ההישגי שהציב) ובין הנסיגה המהירה, ולהקניית היגיון ומשמעות לאובדן הטריטוריות. אליקאעדה עדיין מנסה להיפטר מדימויו האסקולוסיבי, ו"האחים המוסלמים" כתנועה עממית ופתוחה יותר נדרשים יותר מהאחרים למאבק הבינ־דורי.

בין ההזדמנויות העומדות בפני הארגונים יש לא מעט מהמשותף. בראש ובראשונה המשך קיומם של גורמי היסוד שדרבנו מאז ומתמיד את עליית האסלאם הסוני הרדיקלי: דימוי המשטרים כמודרניסטיים-חילוניים; אוזלת ידם המסורתית בתחום החברתי-כלכלי; דרך שלטונם האוטוריטרי המדכא; ומה שנתפס כאימפריאליזם זר ומתמשך. נוכחותם וכובד משקלם של גורמי יסוד אלה הועצמו מאז 2011, ואף נוסף להם השסע הסוני-שיעי במרחב המפרץ-סוריה-עיראק.

קריסת הסדר בעולם החלש נמשכת וממשיכה לספק לארגוני ג'האד אזורים מוחלשים, בהם יוכלו לשוב להיאחז ולשגשג. אי היציבות והסכסוכים הנפוצים באסיה, בתת-היבשת ההודית ובאפריקה, מאפשרים התפשטות וריבוי מוקדים ארגוניים (מחוזות, שלוחות) שיבטיחו שרידות, ניהול רשתות וסיוע הדדי. לאלה יש להוסיף את הניסיון הנרכש בתחום הצבאי ובתחום הממשל האזרחי, את הסתגלות ויכולת האדפטציה, את השרידות הרעיונית, היכולות הגבוהות בתחום המדיה החברתית, שימור מעגלי תמיכה ומקורות סיוע חומרי, ויכולת ההנעה מרחוק של אוהדים.

מטרות ואסטרטגיות

היעד העיקרי של דאעש בעת זו של שידור מערכות הוא להתאים את חזונו – "להישאר ולהתפשט" – למציאות המשברית בה הוא נתון: לטרור ("להישאר"), אך גם לנהל מלחמת התשה נגד המשטרים המוסלמים ומדינות במערב, כדי ליצור נקודות אחיזה חדשות ("להתפשט"). זאת

ההיסטוריה של האסלאם הרדיקלי מלמדת כי כאשר ארגונו השונים עומדים בפני ניסיון הכחדה - הם מתאימים עצמם ושורדים בתהליך שמכין למעשה את שובם, את "הגל האסלאמי" הבא

נגד המשטר, שלא על יסוד האשמה בכפירה (כמו הסלפיה-ג'האדיה), אלא על יסוד האשמה בפשע – גזל השלטון בכוח מידי השליט הלגיטימי. לפי הספר, דין השריעה הוא להתנגד למשתלט בכל דרך.⁶ תפיסה זו פותחת פתח לנאמני "האחים המוסלמים" לנקוט בדרכים כוחניות, בלי לבגוד בתפיסה האופרטיבית הבסיסית שלהם כמטיפים ומחנכים. שימוש באלימות יסקף לא יותר מאשר את צו השעה.

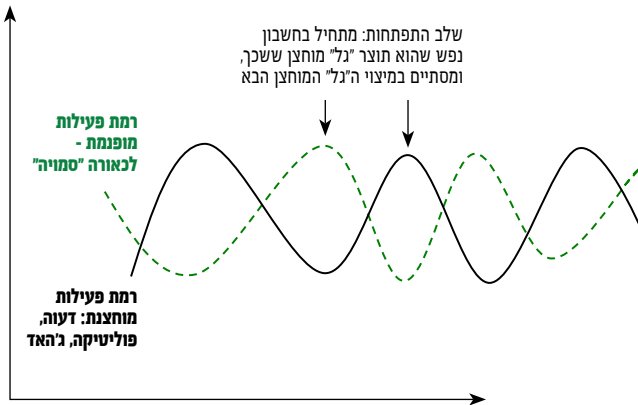
"גל" או יותר מזה?

במערכת הבינלאומית לא רווחת עוד האשליה כי הארגונים הללו הובסו באמת או יובסו לגמרי בעתיד. ההיסטוריה של האסלאם הרדיקלי מלמדת כי כאשר ארגוני השונים עומדים בפני ניסיון הכחדה – הם מתאימים עצמם ושוורדים בתהליך שמכין למעשה את שובם, את "הגל האסלאמי" הבא. גל אסלאמי הוא מונח בספרות ובתקשורת המתאר את עקומת הפעילות המוחצנת של האסלאם הרדיקלי (ג'האד, דעוה, פוליטיקה) בשלב הגאות שלה. הגאות, שמתבטאת בגודש אירועים שנמצא על סדר היום של דעת הקהל, משפיעה על הביטחון ועל היציבות באזורים גדולים ובעולם, ועל מדיניות של גופים בינלאומיים ומדינות. גודש האירועים כולל שפיכות דמים, התכתשויות פוליטיות ואידיאולוגיות, ערעור משטרים והשלכות רגשיות על קהלים גדולים. לגאות זאת יש שיא שלאחריו באה ירידה, אך לא היעלמות, משום שהמאבקים שמנהלים אויבי הרדיקליזם נגדו הם חסרי הכרעה. כך שרירות הרדיקליזם מבטיחה את שובו והתהליך, חוזר על עצמו.

מה קורה בעת ירידה, בשיא השפל? על כך אנחנו למדים רק בדיעבד. זאת משום שחוקרים ומשקיפים נוטים להתמקד, מטבע הדברים, בעיקר בפעילות המוחצנת. הם כמעט ומתעלמים לגמרי מעקומת פעילות המתרחשת בשיא הריכוז, ולכן היא לכאורה סמויה מן העין. אלא שעקומה זו אינה נעלמת: היא מבטאת גודש פעילות של חשבון נפש, של הפקת לקחים, של התארגנות מחדש ושל התווית אסטרטגיה בעבור הדור הבא של הרדיקלים. היא מתרחשת בבתי הכלא ובמחתרת. תוצריה הם עמדות, כתבים, טפות, פסקי הלכה ובניין כוח שמוסיפים חדש לצד ישן. זו פעילות שאין בה עצמה שפיכות דמים, היא אינה יוצרת עומס רגשי על דעת הקהל או דרישה לפעולה מידית, ולכן היא כמעט ולא מעסיקה עיתונאים, מומחי ביטחון או מדינאים. היא מעסיקה בעיקר חוקרים מן האקדמיה העוקבים אחריה בשל עניינם ברצף ההתפתחות ההיסטורית.

עקומה זו מגיעה לכדי גאות ושיא משלה כאשר עקומת הפעילות המוחצנת מצויה בשפל, וכך הן משקפות יחס הפוך מבחינת האנרגיות שמושקעות בהן. עם זאת, הן מניעות זו את זו: דיכוי משמעותי מהווה שינוי במציאות החיים של הרדיקלים, ומבהיר להם שהפרקטיקה

המלחמה האמריקנית בטרור שלאחר 11 בספטמבר, הביאה לדעיכה של הגל האסלאמי שהתפתח מאז שנות ה־90 תחת הכותרת "ג'האד עולמי". האביב הערבי שם קץ לדעיכה זו ושינה את המגמה

תרשים מס' 1: התפתחות האסלאם הסוני הרדיקלי בשתי עקומות ("גלים") של פעילות

שהם נוקטים בה אינה מתאימה עוד. כאן מתחילה פעילות מופנמת שמבשרת על תחילתו של שלב היסטורי חדש בהתפתחות הזרם הרדיקלי באסלאם. חשבון הנפש של הרדיקלים – כל אחד בארגונו אך גם כשיח קולקטיבי – כולל פענוח והגדרה של המציאות שהשתנתה. הם מפרשים אותה בהתאמה למציאות משברית דומה שכבר פקדה את המאמינים במהלך ההיסטוריה, ומוזה הם למדים על משמעויותיה ועל התרופות לה. בהתאם לכך הם מעדכנים את האסטרטגיה, מתווים דרכי פעולה מתאימות, וכשהכל מבשיל – ההוגים והפוסקים נרתמים לניסוח והפצה של הדוקטרינה החדשה.

כלל הפעילות הזו נוטעת את פירותיה בקרב הארגונים הוותיקים, או מניעה להופעתם של ארגונים חדשים – צאצאים רעיוניים ודוריים של הראשונים. מכאן מתחילה לעלות מחדש עקומת הפעילות המוחצנת. הניסיון מלמד שהתפתחות זו עלולה להיות מואצת אם תתרחש בנסיבות בהן המשטר מקנה לה חופש פעולה בשל ביטחון עצמי מוגבר, ניסיון פיוס או מגמות של דמוקרטיזציה. נאמני האסלאם, בהם גם בני דור חדש וצעיר, יוצאים לדרך חדשה – גל אסלאמי חדש – בכל תחומי הפעולה: דעוה, פוליטיקה וג'האד. חשיבות הזיקה בין שתי עקומות התהליך (המוחצנת והמופנמת) טמונה בכך שהיא מבטיחה את רציפות קיומו ואת חיוניותו של הרדיקליזם, ומתווה את כיווני התפתחותו. שתי העקומות מתארות לאורך מאה השנים האחרונות ארבעה שלבי התפתחות עיקריים של הרדיקליזם:

1. הופעת אסלאמיזם מסוג חדש ובראשו "האחים המוסלמים", כתוצאה של מגמות רפורמיסטיות באסלאם בסוף המאה ה־19 ותחילת המאה ה־20.
2. הופעת המיליטנטיות והג'האד הפנימי על רקע דיכוי האסלאמיסטים בידי משטרי הנאצרים והבעת החל משנות ה־50.
3. הגלובליזציה של הג'האד והדעוה על רקע כישלון הג'האד הפנימי, ההגירה וההצלחה באפגניסטן ב־1989.
4. הגל הרביעי והאחרון על רקע "האביב הערבי", שכאמור כבר עבר את שיאו (ראו תרשים 1).

מצב ההתפתחות הנוכחי

המלחמה האמריקנית בטרור שלאחר 11 בספטמבר, הביאה לדעיכה של הגל האסלאמי שהתפתח מאז שנות ה־90 תחת הכותרת "ג'האד עולמי". הייתה זו שגרת דעיכה ממושכת שהתבטאה בעיקר

עקומת הפעילות הסמויה היא התהליך שבצעם ימים אלה מעצב את הגל האסלאמי המוחצן הבא, וככל הנראה את שלב ההתפתחות החמישי של הדרדקלי. בעבר היו העקומות השונות מתפתחות לאורך שנים ארוכות, לעיתים לאורך כמה עשורים. לאחרונה, כאשר זרם האירועים וההתפתחויות מואץ בשל הגלובליזציה והריגטיזציה, מואצים גם תהליכי עומק היסטוריים. אין לדעת מתי יתחיל הגל המוחצן הבא, אבל נוכל לזהות את ראשיתו עם הופעתו של צבר אירועים ופעולות שיהיה חריג בהיקפו, באינטנסיביות שלו ובחידושו (ראו תרשים 2).

סיכום

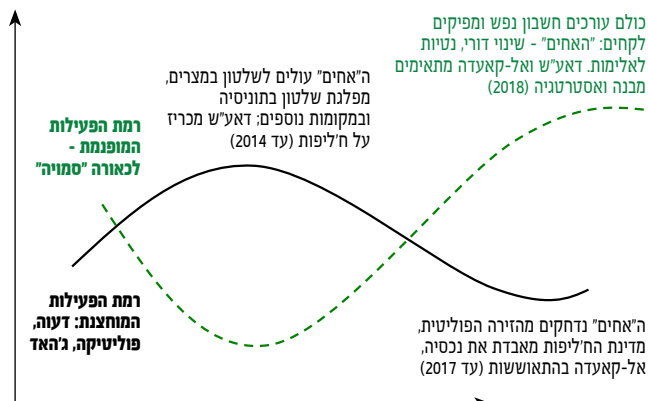
גל אסלאמי חדש הוא מן הצפוי. זאת כי כמו שאויביה של התופעה שרירים וקיימים ומדי פעם מכים בה קשות, כך גם שרירים וקיימים הגורמים המסורתיים המצמיחים אותה ואינם מאפשרים את הכרעתה. ההתגוששות במהלך האביב הערבי נוטה בשלב זה לטובת אויבי הדרדקלים, אך התקופה רק העמיקה וחזקה את גורמי הצמיחה: המשבר החברתי-כלכלי, הרוחנות, השמרנות והמעורבות הזרה. הדרדקליזם יצמח מתוקף ההתמדה של נאמניו, בשל כניסת הרור הצעיר של מלחמת האזרחים לשורות הארגונים, בשל חולשתם המוכנית של המשטרים ובשל מגוון זירות עוינות שעוד מחכות ליישובן:

- ⊕ הזירה השבטית: מזרחית, אפריקה, אסיה.
- ⊕ הזירה העדתית: סונה-שיעה, מוסלמים-נוצרים.
- ⊕ הזירה האתנית: הפלישות הפרסית, הרוסית והתורכית, ותזוזות הכורדים במרחב הערבי הסודי-עיראקי.
- ⊕ הזירה התרבותית: דת-חילוניות.
- ⊕ הזירה המדינית: התחרות על השפעה בין המעצמות האזוריות.

הגל האסלאמי הבא ישתלב בזירות הללו, ישפיע עליהן ויושפע מהן. פוטנציאל הטרור העולמי עלול לגבור משום התפוצה הגלובלית של דור הג'האד, ואפשרות הסטת מרכזי הכובד האופרטיביים אל מחוץ למזרח התיכון. כבר עתה מתפורים לוחמים מנוסים, מיומנים ובעלי הנעה חזקה, מוטיבציה ונחישות, בזירות רבות יותר. מעל לכל תרחף הרוח של דאעש עם הסטנדרט הישגי החדש שהציבה, חובת ההוכחה שלקח על עצמו אל-קאעדה והאפשרות כי לפחות חלק מגוף הרעיה העצום בראשות "האחים המוסלמים" יטה לשימוש באלמות. מבחינת דאעש זה יהיה כבר באחריות הרור השני, מבחינת אל-קאעדה זה יהיה הרור הרביעי ומבחינת "האחים המוסלמים" – דור חמישי ויותר.

ההתמודדות עם הגל האסלאמי הבא עלולה לתבוע משאבים גדולים יותר בכל ממדי הלוט"ר: תקציבים, מודיעין, שיתופי פעולה, סיוע למדינות חלשות ומערכה על התודעה בקרב קהלי היעד של הדרדקלים. השימוש שנעשה בנשק כימי במהלך מלחמת האזרחים בסוריה הראה כי כוחם של המרסנים בתחום זה נחלש. זאת לצד המאמץ של ארגוני טרור להשיג יכולות לא קונבנציונליות ואולי גם הקלות היחסית בהשגת ידע וחומרים, מחזקים את האפשרות של הופעת טרור מסוג זה.

זה הזמן עבור ארגוני המודיעין והביטחון בעולם להגביר את המעקב אחר הדרדקלים ותהליך השינוי שהם עוברים בתוך עצמם, לכאורה באופן סמוי. אין להפחית מחשיבותו של התהליך רק משום שהארגונים מוכים או מוחלשים. ייחוס חשיבות הולמת לעקומת הפעילות הזאת, שכאמור חלק גדול ממנה מתבצע בעצם בגלוי, יכולה לספק את ההתרעה האסטרטגית לקראת הגל האסלאמי הבא וגם לא מעט מידע אודותיו. ההערות למאמר הזה מתפרסמות בסוף הגיליון.

תרשים מס' 2: האסלאם הסוני הרדיקלי בשתי עקומות הפעילות 2018-2011

בניסיונות הישרדות של ארגוני הג'האד, ובמאבק סיופי ואפור של ארגוני הרעיה. עליפי המודל שהוצע כאן, היה זה זמנה של עקומת הפעילות המופנמת. היא הייתה גם סמויה לכאורה רק משום שמעט בלבד עקבו אז אחר הדרדקליזם כדי להבין לאן הוא חותר לקראת השלב הבא של הפעילות הגלויה, לכשתאפשר לו. נראה היה כי גל אסלאמי חדש אינו עומד על הפרק בטווח הנראה לעין.

הפתעת אירועי "האביב הערבי" מסוף 2010 הציפה לזמן קצר את ההערכה כי אביב העמים הצפוי הופך את האסלאם הרדיקלי ללא רלוונטי, וגם הדרדקלים נזקקו לזמן כדי להתעשת ולהביא את תהליך חשבון הנפש לידי סיום חד ומהיר. בעיקר כאשר הבינו כי האירועים האלה מקנים להם חופש והזדמנות חסרי תקדים כדי לממש את חוונם. השנים הראשונות של האביב הערבי התאפיינו אפוא בגאות ניכרת בפעילות הרדיקלית בכל תחומי העשייה. פועלם שרטט עקומה הולכת ועולה ששברה שיאים, אלא שגם כוחות "המהפכה שכנגד" התעשתו מהר:

- ⊕ כבר בי-2013, לאחר שנה בשלטון, הורידה הפיכה צבאית את "האחים המוסלמים" במצרים מאיגרא רמא לבירא עמיקתא.
- ⊕ פעילות הקואליציה בהובלת ארצות הברית החלה לדחוק את דאעש בעוד הארגון נמצא עדיין בדרך אל פסגת הישגיו.
- ⊕ אליקאעדה הלך והסתבך ביחסיו עם שלוחתו העיקרית בסוריה. מנגנון פיגועי חו"ל החדש שהקים בסוריה, תחת השם "קבוצת ח'דאסאן" חוסל, ושורת פעיליו הבכירים המשיכה להידלדל.

עקומת הפעילות המוחצנת של הדרדקלים החלה לאותת על ירידה. מה שנתפס כגל אסלאמי נבלם, והשלב הרביעי בהתפתחות ההיסטורית הלך והסתיים.

בעת הו האסלאם הרדיקלי מצוי למעשה בעיצומה של עקומה חדשה מהסוג המופנם שהוא גם סמוי למדי: למרות שהוא נתון בתהליכים של הפקת לקחים, בהתארגנות מחדש, בהתוויית רעיונות מעודכנים, בהתאמת אסטרטגיות ובקליטת דור חדש, מספר המאמרים וההתייחסויות של משקיפים ובכירים בעולם צלל מאז שחרור מוצול בעיראק ודיר אל-יזור בסוריה. "האחים המוסלמים" זוכים אף הם להתייחסויות מעטות בלבד. ניכר כי תהליכי השיקום וההשתנות של הארגונים, כמו גם האפשרות שיצוצו טיפוסים חדשים של רדיקליזם, אינם נמצאים במוקד סדר היום העולמי כמו שקורה בעת שהם יוצאים לעימותים ברחובות או נוטלים חלק בטרור ובמלחמות אזרחים.

